

М. В. ДИХА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницького національного університету

ПРИНЦИПОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Розглянуто принципові підходи до визначення пріоритетних напрямів соціально-економічної стратегії розвитку України. Виявлено, що основою ефективної стратегії соціально-економічного розвитку України в сучасних умовах є синтез ліберальної та соціально орієнтованої моделей розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, стратегія, пріоритети.

The basic approaches to the definition of priority directions of the socio-economic strategy of development of Ukraine are considered. It is revealed that the base of an efficient strategy of the socio-economic development of Ukraine under modern conditions is the synthesis of the liberal and socially oriented models of development.

Keywords: socio-economic development, strategy, priorities.

Згідно з Конституцією України, наша держава визначена як “соціальна”¹, що накладає на неї певні зобов’язання відносно стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку. Водночас сформовані в Україні політична та економічна системи характеризуються низькою ефективністю. Через складність і взаємозалежність проблем суспільства (у тому числі соціальних) соціально-економічна стратегія розвитку потребує реформування, яке повинно ґрунтуватися на наукових засадах і на усвідомленні принципових підходів у визначенні стратегічних пріоритетів соціально-економічної політики, де закладаються напрями та цілі змін.

Сучасна економічна наука переживає період критичного переосмислення теоретико-методологічних основ з позиції сучасних уявлень про природу наукового пізнання та його межі. Наявність великої кількості теоретичних концепцій, які розглядають одні й ті самі економічні явища з принципово різних позицій і приводять до різних висновків, ставить під сумнів здатність економічної науки досягти об’єктивних універсальних законів управління економічним життям суспільства. Тому всі базові концепції економічної науки мають бути піддані критичному аналізу і переосмисленню щодо можливостей їх застосування у процесі визначення принципових підходів до розробки ефективної стратегії соціально-економічного розвитку держави в сучасних умовах.

Проблеми трансформації та перехідного періоду економіки України, її структурних перетворень, обґрунтування наукових підходів до визначення стратегії соціально-економічного розвитку України висвітлено в працях багатьох учених-економістів, зокрема: А. Гальчинського, В. Гейця, С. Єрохіна, Е. Лібанової, А. Новака, Є. Панченка, П. Шевчука та інших.

¹ Див.: Конституція України. – К. : Українська правнича фундація, 1996. – С. 4.

Сьогодні у вітчизняній економічній науці існує розуміння того, що в основу соціально-економічної стратегії має бути покладена ідея забезпечення сталого економічного розвитку та соціальних потреб суспільства на належному рівні.

Як справедливо зазначають дослідники, “питання про те, скільки моделей соціально-економічної політики можна виокремити і на яких основах, є не тільки дискусійним, але й досить складним, тому що рішення повинне враховувати специфіку різних країн за наявності спільних ознак”². Так, Ю. Є. Волков виокремлює три основні моделі соціально-економічного розвитку. До першої він відносить “позитивну державу соціального захисту”, до другої – “державу соціального захисту”, до третьої – “соціальну державу загального добробуту”³. Проте найбільш поширеною класифікацією моделей держави є запропонована та обґрунтована класифікація Еспінга-Андерсена, згідно з якою моделі названі “ліберальною” і “соціально орієнтованою”⁴ та реалізуються на практиці у формі різних соціально-економічних стратегій.

У цьому зв’язку доцільно розглянути сучасні моделі соціально-економічного розвитку, визначити можливості їх реалізації в Україні, що і є метою даної статті.

Макроекономічні теорії ХХ ст., які описують моделі та стратегії соціально-економічного розвитку, сьогодні не здатні запропонувати ефективних “рецептів” подолання суперечностей у соціально-економічній сфері. І справа зовсім не в тому, що вони є поганими або застарілими. Проблема полягає у великому розриві між “канонічним”, якщо так можна висловитися, описом макроекономічних моделей соціально-економічного розвитку і сьогоднішніми можливостями їх реалізації в Україні. Тому сучасна макроекономічна теорія повинна розвиватися значною мірою на іншій порівняно з теоретичною базою, створеною в минулому сторіччі, методологічній основі.

У широкому розумінні методологія макроекономіки є вченням про принципи, методи, структуру й еволюцію практичної та теоретичної макроекономічної діяльності в контексті суспільної життєдіяльності та стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку в цілому⁵.

Саме соціально-економічна стратегія насамперед передбачає співвідношення цілей і засобів економічного розвитку в довгостроковій перспективі, які для нашої країни визначені Президентом України як:

1) розбудова сучасної, конкурентоспроможної держави, головними характеристиками якої мають бути верховенство права і розвинута правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент;

2) гуманізація розвитку, що означає збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення. Так, пріоритетами реформування було визначено модернізацію систем освіти та охорони

---

² Див.: Григорьева И. Модели социальной политики в современном обществе: одна, две или больше? // Управленческое консультирование. — 1998. — № 1. — С. 28.

³ Див.: Волков Ю. Е. Социальное управление как вид управленческой деятельности в общественных системах // Социально-политический журнал. — 1997. — № 3. — С. 70.

⁴ Див.: Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism // Journal of European Social Policy. — 1995. — Vol. 5. — № 22. — P. 90.

⁵ Див.: Тарасевич В. Н. Проблемы содержания и методики преподавания экономической теории [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ief.org.ua/IEF_rus/ET/Tarasevich_tema2_406.pdf.

здоров'я, підвищення соціальних стандартів, становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій;

3) запровадження прогресивної моделі розвитку, яка поєднує тактику реформаційних змін із стратегічними орієнтирами та пріоритетами соціально-економічного розвитку з метою забезпечення ефекту “безперервної модернізації”⁶.

Вирішенню цих глобальних питань перешкоджає ряд факторів, які можна віднести до недоліків стратегічного бачення перспектив розвитку держави. Найгострішою проблемою соціальної політики України залишається нерациональне використання коштів, які виділяються на соціальні потреби. Водночас, як наголошує Президент України, модернізація соціальної підтримки здійснюється дуже повільними темпами, збільшення обсягів державного фінансування не супроводжується відповідними змінами в системі управління, організації та механізмах надання соціальної допомоги і послуг⁷. Здавалося б, збільшення інвестицій держави в соціальну сферу має принести результати, але дані статистики свідчать про необґрунтованість цих сподівань. Підтвердженням цьому слугують дані таблиці 1.

Таблиця 1

**Видатки зведеного бюджету України
на соціальне забезпечення та частка бідного населення у 2000–2011 рр.**

Показники	Роки											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Видатки (% ВВП) *.....	3,5	4,1	5,6	4,8	5,6	9,0	7,6	6,7	7,8	8,1	8,4	8,7
Рівень бідності (%) **.....	26,4	27,2	27,2	26,6	27,3	27,1	28,1	27,3	27,0	26,4	24,1	24,0

* Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

** Бідність в Україні та пропозиції профспілок щодо її подолання: аналітична записка Федерації профспілок України. – 2011. – жовт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fnpk.org.ua/index_web_files/Analitika_2011.htm.

Розглядаючи ефективність як співвідношення витрат і результату, можна констатувати, що за роки дослідження частка соціальних трансфертів держави зростає у 2,5 рази, а показник рівня бідності населення України не продемонстрував такої позитивної динаміки (частка бідного населення істотно не зменшилась, а в окремі роки, навіть при зростанні соціальних видатків, – збільшилась).

Інертність адаптаційних механізмів сприяє поширенню бідності, що відтворює витратний характер системи соціальної підтримки, яка сьогодні склалася на базі універсальних соціальних трансфертів, субсидій на товари й послуги та категоріальних пільг⁸. Отже, чинна модель соціально-економічної політики України входить у суперечність з цілями посткризової модернізації економіки та суспільства.

Україна обрала досить привабливу, але не обґрунтовану з економічної точки зору стратегію розвитку, в основі якої лежить патерналістська модель, якій притаманні істотні недоліки. З одного боку, держава вкладає значні кошти в соціальну сферу, з другого – ці витрати не вирішують проблем соціального захисту населення, а тільки посилюють їх.

⁶ Див.: Послання Президента України до Верховної Ради України від 7.04.2011 року “Модернізація України – наш стратегічний вибір” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/modernizacija-ukrayini-nash-strategichnii-vibir-doc53248.html>.

⁷ Див.: там же.

⁸ Див.: там же.

Про небезпечність такої стратегії попереджав В. Геєць, який цілком справедливо зазначив, що існуюча модель — стимулювання платоспроможного попиту населення через бюджет і адекватну реакцію бізнесу на підвищення доходів населення — формує відповідні макроекономічні показники: споживче зростання ВВП і доходів бюджету. Крім того, вона підтримує не інвестиційний попит в економіці, а платоспроможний попит населення. На думку академіка, трансформувати споживчу модель зростання економіки заважають постійні політичні коливання, які не дозволяють принципово змінити структуру економіки. Науковець зазначає, що сьогодні існує багато пільг, які “вимивають” гроші з бюджету. Держава одночасно не може надавати і пільги, і гроші на розвиток інфраструктурних проектів. Це неправильна модель, яку слід змінити ⁹.

Думка авторитетного економіста щодо безперспективності обраної моделі управління соціально-економічним розвитком підтвердилася світовою фінансово-економічною кризою наприкінці першого десятиріччя XXI ст., яка спричинила глибокі структурні та синергічні зміни в якісній і кількісній характеристиках моделі добробуту, що переконує у необхідності формування принципово нової моделі соціально-економічного розвитку.

Державний патерналізм, який поширюється на всіх членів суспільства незалежно від їхньої соціальної належності, став головним критерієм виокремлення соціальної держави в особливий тип. Поява терміна “соціальна держава” фактично визначила нову природу державності. Це поняття відобразило перехід від “поліцейської держави”, “держави суспільного договору”, “держави як вищої форми влади” до держави, яка здійснює соціальні функції. Отже, вона бере на себе відповідальність за добробут громадян, забезпечує доступність соціальної підтримки для всіх членів суспільства, створює державні системи соціального забезпечення та соціального захисту, запроваджує бюджетне фінансування соціальних програм і нові механізми соціальної політики у вигляді державного соціального страхування, стає домінуючим суб’єктом соціальних функцій у суспільстві.

Соціально орієнтованій моделі ринкової економіки протистоїть ліберальна модель, прийнята в багатьох країнах Заходу. Обидві моделі припускають повне задоволення потреб населення, яке, проте, досягається по-різному (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння ліберальної та соціально орієнтованої моделей ринкової економіки

Ліберальна модель	Соціально орієнтована модель
Домінування приватної власності	Економіка із значним державним сектором
Максимальна свобода суб’єктів ринку за обмеженого втручання держави в їх діяльність	Регламентация державою ринкових відносин як державних, так і приватних підприємницьких структур
Державне регулювання головним чином макроекономічних процесів	Державне регулювання не тільки макро-, але й мікроекономіки
Відсторонення держави від вирішення більшості проблем життєзабезпечення населення. Переважання принципу: працівник сам повинен забезпечити себе, свою родину і власну старість	Вирішення державою багатьох проблем життєзабезпечення населення, регулювання зайнятості населення (з орієнтацією на мінімізацію безробіття), регламентация доходів громадян, а за певних умов — регулювання цін на товари і тарифів на послуги

⁹ Див.: Академик В. Геєць резко критикует сложившуюся модель социально-экономической политики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.analitik.org.ua/current-comment/social/46b856f68ad42/pagedoc1109_14/.

Державна соціальна підтримка поширюється тільки на знедолених та мало-забезпечених (інвалідів, непрацездатних, пенсіонерів)	Істотна державна підтримка всіх членів суспільства: безкоштовні й дотовані бюджетом послуги охорони здоров'я, освіти, культури, житлово-комунальні субсидії та ін.
---	--

Сформований під впливом французького Просвітництва та британського утилітаризму лібералізм поширювався Європою вже у ХІХ ст., і в його основі лежала парадигмальна ідея вільного розвитку людини. Економічний лібералізм цю ідею подавав у формі механізму “невидимої руки” вільного конкурентного ринку, використовуючи як інтелектуальний базис теоретичні праці А. Сміта.

В основу ліберальної моделі соціально-економічного розвитку держави покладено індивідуалістичний принцип задоволення потреб, який передбачає особисту відповідальність кожного члена суспільства за долю свою і своєї сім'ї. У рамках ліберальної моделі роль державних структур у реалізації соціальної політики мінімізовано. Її головними активними суб'єктами є окремі люди й недержавні організації (соціально-страхові фонди та асоціації), фінансову основу яких складають приватні заощадження і приватне страхування самих громадян. За ліберальної моделі насамперед діє принцип еквівалентності, а держава бере на себе відповідальність тільки за підтримання мінімальних доходів громадян і захист найбідніших та найуразливіших верств населення. Проте вона максимально стимулює створення і розвиток у суспільстві різних форм недержавного соціального страхування та соціальної підтримки, а також різними засобами стимулює самих громадян до підвищення своїх доходів.

Ліберальний економічний режим ґрунтується на пріоритеті ринкового механізму, відносно низькому (до 40%) обсягу ВВП, який перерозподіляється через бюджетну систему країни, здійсненні переважно пасивної політики на ринку праці, високій питомій вазі приватних компаній і громадських організацій у сфері надання соціальних послуг.

На початку ХХІ ст. ліберальна модель у чистому вигляді реалізується у США та Великобританії, де державна участь в економічному житті базується на ідеї максимізації свободи економічної діяльності. Держава втручається у ті сфери соціально-економічного життя, які не здатні регулювати ринок (за “залишковим принципом”), водночас вона створює максимально сприятливі умови для функціонування приватного капіталу.

У свою чергу, теоретичні основи соціально орієнтованої форми ринкової економіки закладено двома групами економістів. З одного боку, ордолібералами або представниками Фрайбурзької школи на чолі з В. Ойкеном (1891–1950 рр.) і Ф. Бемом (1895–1977 рр.), праці яких сприяли формуванню теорії соціального ринкового господарства як самостійного наукового напрямку, а з другого — прихильниками соціальної ринкової економіки, серед яких А. Мюллер-Армак (1901–1978 рр.) і Л. Ерхард (1897–1977 рр.). Поняття “соціальна ринкова економіка” (від німецького “Soziale Marktwirtschaft”) вперше обґрунтував і ввів у науковий оборот у 1946 р. А. Мюллер-Армак, який відзначав, що дане формулювання викликало у його сучасників здивування, оскільки у той час сфера соціального забезпечення перебувала під економічним контролем і формування більшого порядку для широких верств населення в умовах ринкової економіки уявити було важко. У цьому зв'язку автор особливо відзначав, що “соціальне ринкове госпо-

дарство – це соціально-економічний устрій”, за якого “цілеспрямовано організована економіка вільного ринку, що зберігається внаслідок регульованої системи конкуренції, надає надійнішу гарантію соціального прогресу”¹⁰. На думку А. Мюллер-Армака, сутність соціального ринкового господарства полягає в тому, щоб на противагу колишній політиці економічного контролю, яка гальмує вільну ініціативу в суспільстві, або неконтрольованому ринковому механізму розробити (запропонувати) соціальні рішення, які об’єднують усі цілі в працездатній, реалістичній гармонії, що цілком можливо реалізувати на практиці. Тільки в соціальній ринковій економіці він убачав можливості для реалізації економічної свободи функціонування держави, підприємств і найманих працівників.

Концепція соціально орієнтованої (соціальної) ринкової економіки стала втілюватися в господарську практику після Другої світової війни і сьогодні реалізується в багатьох країнах (зокрема, Європейського Союзу) як особливий тип господарської системи, що характеризується набором соціально-економічних інститутів, які спрямовують функціонування всіх її елементів на реалізацію цілей соціальної справедливості, захищеності, високого рівня та якості життя.

Аналізуючи праці сучасних українських економістів, зазначимо, що погляди науковців на модель соціально-економічного розвитку країн та їх сутність збігаються, але існують деякі відмінності в назві.

Так, Е. Лібанова вважає, що основними моделями соціально-ринкового господарства та відповідної їм соціальної політики є скандинавська, континентальна, середземноморська та Беверіджа¹¹. Н. Болотіна виокремлює скандинавську, континентальну, англосаксонську та середземноморську моделі¹². П. Шевчук стверджує, що для спрощення можна оперувати схемою з двох моделей: скандинавська модель є поліпшеним варіантом англосаксонської, а південноєвропейська – погіршеним консервативної¹³.

Характеризуючи сутність зазначених моделей, зауважимо, що основний принцип *скандинавської моделі* (соціал-демократичної) полягає в тому, що соціальний захист – це право всіх громадян. Через бюджетну систему перерозподіляється 50–60% ВВП. Дана модель є типовою для скандинавських країн – Данії, Швеції, Фінляндії та Норвегії.

Головним принципом *континентальної моделі* (консервативної, моделі Бісмарка) є соціальне страхування під державним наглядом, яке організовується та фінансується соціальними партнерами (роботодавцями та працівниками). Ключовим є принцип досягнень працівників, за якого праця визначає подальше соціальне забезпечення. Суспільство поділяється на працюючих економічно незалежних і непрацюючих малозабезпечених громадян. Постійно незайняте або взагалі непрацююче населення змушене розраховувати на місцеві благодійні організації та громадську допомогу. Через бюджетну систему перерозподіляється приблизно 50%

---

¹⁰ Див.: Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии ; [пер. с немец. под ред. В. С. Автономова]. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. Экономическая школа, 1999. – С. 262–265.

¹¹ Див.: Гець В.М., Панченко Є.Г., Лібанова Е.М. та ін. Перехідна економіка : підруч. ; [за ред. В.М. Гейця]. – К. : Вища школа, 2003. – С. 385.

¹² Див.: Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. – К. : Знання, 2005. – С. 31.

¹³ Див.: Шевчук П. І. Соціальна політика. – 2-ге вид. – Львів : Світ, 2005. – С. 284.

ВВП. Уряд намагається підтримувати високу зайнятість. Принципи цієї моделі максимально повно реалізуються в Німеччині, Австрії та Франції.

Базовим принципом *англосаксонської моделі* (ліберальної, моделі Беверіджа) є обмежена, але загальна відповідальність уряду за соціальне забезпечення всіх громадян. Модель ґрунтується на слабозвинутому соціальному страхуванні та досить ефективних системах соціальних допомог. Кожен громадянин має право на страхову виплату або соціальну допомогу в критичних випадках (зокрема, хвороба, пенсійний вік, пологи, смерть тощо). У наданні соціальних послуг висока частка належить приватним і громадським організаціям. Через бюджетну систему перерозподіляється 40–50% ВВП. На ринку праці держава дотримується пасивної політики. Дана модель застосовується в англосаксонських країнах – Великобританії та Ірландії.

Основний принцип *південноєвропейської моделі* (середземноморської, католицької, рудиментарної) – ідея взаємодопомоги з найближчою інстанцією. Останньою є сам індивід. Якщо він не здатен допомогти собі сам, то звертається по допомогу до родини та інших родичів, потім до сусідів та місцевої громади і в крайньому випадку – до систем страхування та державного сектору. Соціальні функції активно виконують сім'я та суспільні інститути. Через бюджетні системи перерозподіляється 40–50% ВВП. Соціальна політика має переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію зниження доходів окремих категорій громадян. Така модель використовується в країнах Південної Європи: Іспанії, Італії та Греції.

А. Новак виокремлює три основних типи сучасних ринкових економічних систем залежно від їх соціальної спрямованості ¹⁴:

- 1) країни “несоціальної” економіки (США, Японія та Австралія), де рівень бюджетного перерозподілу становить 30–40% ВВП;
- 2) країни “соціально орієнтованої” економіки (Німеччина, Великобританія та Італія), де рівень бюджетного перерозподілу становить 40–50% ВВП;
- 3) країни “соціальної” економіки (Швеція, Данія та Угорщина), де аналогічний показник становить понад 50% ВВП.

Україна, сприймаючи ідею “соціальної держави” як керівний принцип побудови національної економічної моделі, обрала для себе за зразок “скандинавську” модель організації соціально-економічної системи.

З точки зору реалізації соціальної складової соціально орієнтованої моделі ринкової економіки, остання привабливіша за ліберальну для більшої частини населення, але все-таки не є абсолютним благом, на чому, зокрема, наголошує В. Геєць, який, коментуючи наслідки українських реформ, зазначає: “Курс на перехід до соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, який був узятий з початку 90-х років і набув особливої інтенсивності з кінця 1994 р., не дав істотних позитивних змін у контексті забезпечення економічного зростання” ¹⁵.

Водночас сьогодні дана модель потребує істотного коригування не тільки в Україні. З урахуванням кризових явищ у багатьох країнах соціально орієнтованої економіки (Греції, Іспанії, Португалії, Італії та ін.) необхідно модифікувати їх соціально-економічний розвиток.

¹⁴ Див.: Новак А. Я. Як підняти українську економіку : моногр. – 2-ге вид. – К. : Гнозис, 2007. – С. 231.

¹⁵ Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні // Економіка України. – 2000. – № 1. – С. 4.

На нашу думку, через слабкі сторони моделі соціально орієнтованої держави втілювати її на практиці в “чистому вигляді” не можна, оскільки вона приховує в собі небезпеку дуже активного і всеосяжного державного патерналізму, який різко знижує схильність до ризику і прийняття самостійних рішень, які вимагають власних інвестицій.

Р. Дарендорф виокремлює такі вади моделі соціально орієнтованої держави: така держава вимагає формування додаткового бюрократичного апарату, який не здатний розгледіти справжній стан індивіда; ця модель коштує дорого, тому незрозуміло, що робити, коли настає економічний спад; в основі соціальної держави лежить перерозподіл доходів від багатих до бідних верств населення, що є загрозою для зростання ефективності економіки; соціальна держава передбачає збільшення кількості одержувачів соціальної допомоги, що вимагає додаткового фінансування; неможливо фінансувати дорогі технічні нововведення (наприклад, сучасне медичне обладнання). Крім того, постають інші запитання, зокрема, як пояснити одержувачам соціальної допомоги, що в одних районних лікарнях проводять безкоштовну сучасну медичну діагностику, а в інших — ні? Проте Р. Дарендорф не пропонує відмовлятися від моделі соціальної держави, а вважає, що потрібно скоригувати реалізацію цієї моделі на практиці ¹⁶.

Ліберальна соціально-економічна політика передбачає мобілізацію власних сил людини, яка не розраховує на сторонню допомогу і діє в умовах максимальної свободи вибору. У суспільстві освічених і енергійних, звичних до щоденної боротьби за існування людей, яких в Україні достатньо, така політика може стати цілком виправданою та ефективною. Проте нині більшість громадян не здатні ефективно функціонувати в умовах ринку, тому проведення у “чистому вигляді” ліберальної політики призведе до соціальної кризи, блокування соціальної адаптації, до дезорієнтації значної частки населення і його інтенсивної маргіналізації. Наслідком такої політики неминуче стане розкол у суспільстві на тих, хто вже здатний діяти без підтримки, і тих, хто не може прожити без неї.

Отже, сьогодні основним принципом соціально-економічної доктрини повинно стати оптимальне поєднання лібералізму та соціальних гарантій. На нашу думку, саме така модель соціально-економічної політики є прийнятною для України.

Характерний принциповий аспект сучасної моделі розвитку України — розуміння того, що сьогодні соціально-економічна політика повинна спиратися на можливості синтезу двох зазначених моделей, з огляду на те, що їх окремі елементи можуть бути адресовані різним групам населення.

1. Соціально орієнтована модель розвитку повинна повноцінно функціонувати у відношенні до інвалідів, непрацездатних, безробітних, багатодітних та інших прошарків населення, які в соціальному плані є мало захищеними. При цьому держава зобов’язана вести активну соціальну політику, не претендуючи на роль її єдиного суб’єкта, а також заохочувати діяльність громадських і благодійних організацій до проявів індивідуальної соціальної відповідальності. В основі її соціально-економічної політики має лежати ідея партнерства між державою, приватним сектором, громадськими та благодійними організаціями, а також фондами сприяння розвитку й захисту людини. Відповідно, значна частина

---

¹⁶ Див.: Дарендорф Р. От социального государства к цивилизованному обществу // Полис (Политические исследования). — 1993. — № 5. — С. 32.

соціальних послуг надаватиметься через недержавні організації та фонди. У сфері економіки держава повинна виявляти управлінську активність, регулюючи не тільки макроекономічні процеси, але й процеси розподілу національного доходу, приватизації, стимулювати підприємницьку активність тощо. Разом з тим вона повинна сконцентрувати свої обмежені ресурси на виконанні своїх базових функцій, а бюджетну політику – будувати на оцінці відносної ефективності та необхідності участі держави в різних сферах економічної діяльності й зводити до мінімуму розподіл бюджетних ресурсів у сфері соціальних послуг, де участь держави є необов'язковою.

2. Ліберальна модель економічного розвитку повинна стати основою взаємовідносин держави та економічно активного населення, виходити з того, що локомотивом економічної динаміки є соціальні групи, які мають кваліфікаційний і трудовий потенціал високої соціальної активності й мобільності, здатні легально адаптуватися до нових умов і реалізувати ефективні моделі своєї діяльності. Фокусом (стрижнем) перетворень у соціально-економічній сфері має стати стимулювання мобілізації й економічної результативності індивідумів (соціальних груп, суб'єктів господарювання), які б повною мірою розуміли свою відповідальність не тільки за добробут власний, але й інших членів суспільства, розвиваючи інститути соціального партнерства, благодичності, спонсорства тощо.

Отже, запропонована модель соціально-економічного розвитку України являє собою досить складний синтез ліберальної та соціально орієнтованої моделей, коли поєднуються переваги обох підходів.

Із зазначеного можна зробити висновок, що ідеологія соціальної держави покладена в основу конституційного ладу України. Відомі економісти й політичні сили згодні з тим, що “функціонування” соціальної держави треба вдосконалювати, гарантії – розширювати, соціальні виплати – оптимізувати. Розбіжності викликають тільки способи та засоби досягнення цілей, що виявляються в проблемі вибору сучасної моделі, розробці та реалізації ефективної соціально-економічної стратегії. У цьому зв'язку синтез ліберальної моделі соціально-економічного розвитку та соціально орієнтованої економіки, на нашу думку, є оптимальним стратегічним рішенням для подальшого соціально-економічного розвитку Української держави в сучасних умовах.

Стаття надійшла до редакції 29 серпня 2012 р.
